

Foto: Bicho/Botvidsson

Många ungdomar uppger att de har begått brott, men i flertalet fall handlar det om enstaka brott. Stöldrelaterade brott som stöld i skolan och stöld i affär är vanligast. Tio procent av ungdomarna i årskurs nio uppger att de begått en handling som innebär våld mot en person.

Olika källor bör användas

En viktig källa till kunskap om ungdomsbrottslighetens omfattning och karaktär är den officiella kriminalstatistiken. Den officiella statistiken innehåller bland annat uppgifter om personer misstänkta för brott. Efter som dessa uppgifter berör förhållanden en bit in i rättskedjan, ger de dock en begränsad bild av ungdomsbrottsligheten. En annan viktig källa är självdeklarationsundersökningar. I dessa får ungdomar ange om och i så fall vad för brott som de begått. Inte heller denna metod är problemfri. Metodproblem som ofta diskuteras är under- och överrapportering av olika beteenden samt att bortfallet kan vara selektivt, exempelvis att ungdomar som inte deltar vid undersökningstillfället på grund av till exempel skolk, tenderar att begå mer brott än andra. Trots felkällor finns det en betydande samstämmighet bland forskare om att detta är en fördelaktig metod för att studera omfattningen av ungdomsbrottsligheten.

Stöld vanligt ungdomsbrott

Brottsförebyggande rådet (Brå) genomför återkommande riksrepresentativa skolundersökningar bland elever i årskurs nio. I den senaste av dessa undersökningar framkommer att över hälften av ungdomarna uppger att de någon gång under det senaste året begått någon brottslig handling. De brott som flest ungdomar begår är stöldrelaterade brott,

som stöld i skolan eller stöld i affär. Andra vanligt förekommande brott är skadegörelse, varav en betydande del är klotter. En femtedel av ungdomarna uppger att de klottrat samt att de förstört något med flit som inte var deras eget. Två procent av ungdomarna uppger att de stulit en bil under det senaste året.

Sex procent har slagit någon

Tio procent av ungdomarna uppger att de har begått en handling som innebär våld mot en person (våld, väskryckning, hotat med stryk eller vapen för att få pengar eller andra värdesaker). Sex procent av ungdomarna uppger att de med avsikt slagit någon (ej familjemedlem) så att denne behövt sjukvård på något sätt. Det är förhållandevis ovanligt att ungdomar uppger att de skadat någon med ett tillhygge, slagit en familjemedlem eller tagit väskan från någon. Mycket få ungdomar uppger att de rånat. Vid rån är kniv det vapen som oftast förekommer, dock är det mycket sällan som offret skadas genom knivanvändning. Den vanligaste platsen för våld är inne i skolan eller på skolgården. Det polisanmälda skolvåldet rör sig oftast om lindrigare slagsmål (enstaka slag och sparkar) och det är förhållandevis sällan som riktigt allvarligt våld förekommer (som leder till att sår behöver sys och utslagna tänder). Det är relativt få ungdomar som uppger att de blivit utsatta för våld i bostaden, hemma hos någon annan eller på något kollektivt färdmedel.

Närmare åtta procent har provat hasch

Mellan 7 och 8 procent av ungdomarna uppger att de provat hasch under det senaste året. Däremot är det förhållandevis ovanligt att ungdomar säger sig ha provat någon annan typ av narkotika eller att de sålt hasch eller annan narkotika. Majoriteten av dem som provat narkotika

Läs mer om ungdomsbrottslighet

Brå (2000). Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär? Brå-rapport 2000:3.

Brå (2001). Brottsförebyggande arbete i skolan. Idéskrift nr. 7.

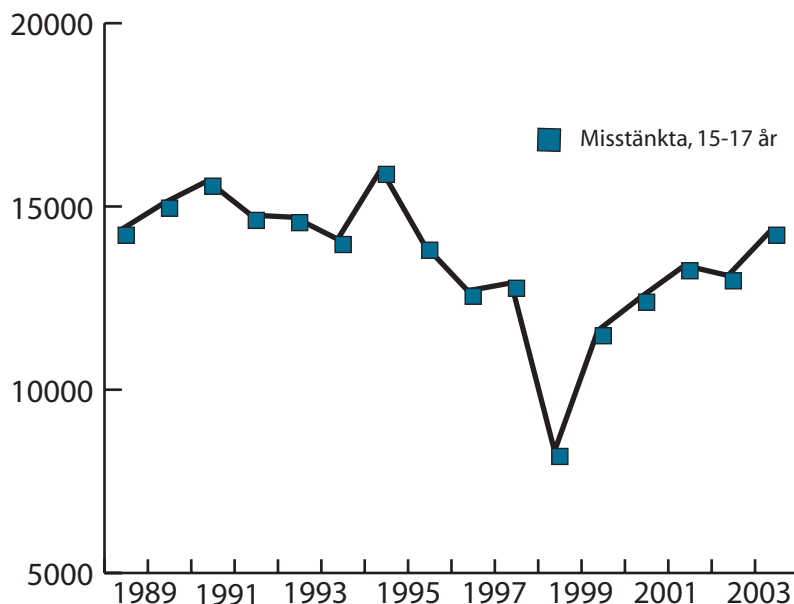
Brå (2002). Du & Jag - Rätt & Fel. En handledning för temaarbete för årskurserna 6-9.

Brå (2003). Stöld, våld och droger bland ungdomar i årskurs nio. Brå-rapport 2003:5.

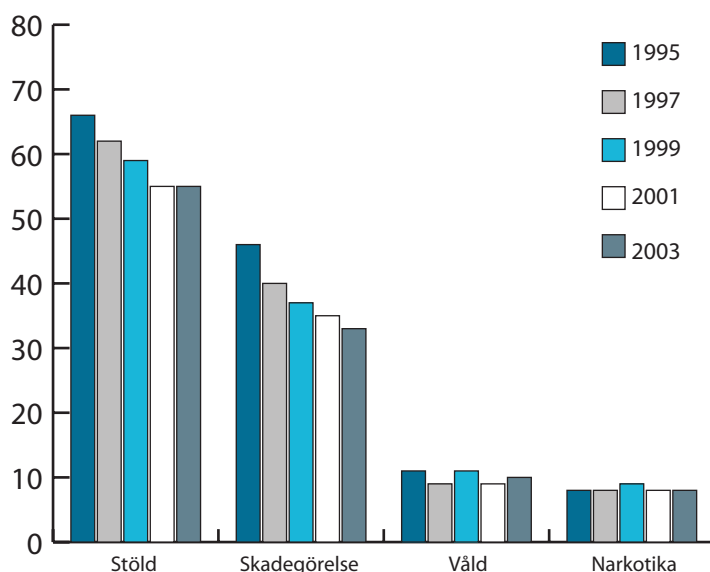
Brå (2003). Föräldrastöd i teori och praktik. Idéskrift nr. 10. Rapport 2003:6.

Brå (2005). Klotterförebyggande åtgärder. En idéskrift om att tänka parallellt. Idéskrift nr. 13. Rapport 2005:1.

Brå (2005). Livets spelregler. En handledning för temaarbete för årskurserna 3-5.

Figur 1. Antal personer i åldern 15-17 år som misstänkts för brott under åren 1989-2004.

Figur 2. Andel (procent) ungdomar som uppger att de begått brottsliga handlingar de senaste 12 månaderna. Källa: Brå (2005).

någon gång uppger att det var hasch eller marijuana som de använde vid det första tillfället. Att ungdomar provar andra typer av narkotika vid det första tillfället är ovanligt.

Inga tecken på ökad ungdomsbrottslighet

En viktig fråga är om brottsligheten bland ungdomar ökar eller minskar.

Diskussionen gäller främst hur stor andel av ungdomarna som begår brott. Den officiella statistiken visar att det totala antalet personer i åldern 15-17 år som misstänkts för brott är på ungefär samma nivå år 2004 som den var omkring år 1990. Nivån har dock fluktuerat under denna period, vilket belyses i Figur 1 (den minskning som framkom-

mer år 1999 har administrativa och tekniska förklaringar). Mer specifikt är det en något minskande trend när det gäller antalet personer i åldern 15-17 år som misstänkts för tillgreppsbrott. Nivån är konstant för personer som i åldern 15-17 år misstänkts för våldsbrott.¹ Denna källa ger som tidigare nämnts en begränsad bild, och därför är det bra

¹Inom forskningen har det i vissa fall hävdats att statistiken över misstänkta ungdomar bör korrigeras för förändrad upptäcktsrisk eftersom man anser att den kan ha förändrats över tid. (För en diskussion se Ahlberg, 1996; Estrada, 1999.) En sådan korrigering skulle resultera i något högre nivåer misstänkta ungdomar.

Tabell 1. Andel (procent) pojkar och flickor som uppger att de begått brott under de senaste 12 månaderna efter kön och år, procent. Källa: Brå (2005).

	Pojkar					Flickor				
	1995	1997	1999	2001	2003	1995	1997	1999	2001	2003
Stöld	73	67	65	61	62	59	56	52	49	49
Skadegörelse	53	47	44	44	40	38	31	29	27	26
Våld	16	13	16	14	14	6	5	6	5	6
Narkotika	9	10	11	9	9	7	7	8	8	8

att i stället använda uppgifter från självdeklarationsundersökningar.

Våld konstant

Den tidigare nämnda riksrepresentativa skolundersökningen som genomförts sedan år 1995 visar att andelen ungdomar som uppger att de begått stöldbrott minskade från den första mätningen år 1995 till år 2003, se Figur 2. Av de olika stöldrelaterade brotten gäller den största minskningen lindrigare stöldbrott, som stöld från skolan och stöld i affär. Även skadegörelsebrotten har minskat över tid, inte minst andelen ungdomar som ”vandaliserar” eller klottrar. Däremot har inte andelen ungdomar som uppger att de begått någon handling som inneburit våld mot person förändrats nämnvärt. Andelen ungdomar som uppger att de provat narkotika har under senare år legat på en förhållandevis konstant nivå. Sedan år 1971 har Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) årligen genomfört riskrepresentativa skolundersökningar bland ungdomar i årskurs nio. Enligt dessa undersökningar var andelen ungdomar som någon gång provat narkotika högst under början av 1970-talet. Därefter minskade nivåerna kraftigt under 1970- och 1980-talen. Lågst nivåer var det under slutet av 1980-talet. Därefter har andelen skolutgångna som uppgivit att de provat narkotika ökat till i

början av 2000-talet, för att därefter minska igen.

Pojkar begår oftare de allvarliga brotten

Pojkar begår i större utsträckning brott än flickor, se Tabell 1. Däremot begår pojkar och flickor i stort sett samma typer av brott. Fler pojkar än flickor begår våldsbrott och mer allvarliga stöldrelaterade brott, till exempel inbrott, stöld ur och från bil. Skillnaderna är dock små för mer vanligt förekommande stöldbrott, som stöld i affär. Skadegörelse i form av graffiti är mer vanligt förekommande bland pojkar än flickor. Däremot är det ungefär lika vanligt att flickor klottrar som att pojkar gör det. En något högre andel av pojkarna uppger att de provat narkotika, men skillnaden är marginell. Forskning har även visat att debutåldern för att begå brott är ungefär densamma för pojkar och flickor.

Många begår enstaka brott

Majoriteten av de ungdomar som begår brott har gjort detta vid något enstaka tillfälle, medan andra har begått många brott. Pojkar är mer brottsaktiva än flickor. Detta betyder dock inte att flickor sällan begår fler än ett brott. Cirka en tredjedel av flickorna uppger att de begått fler än fem brott, vilket kan jämföras med hälften av pojkarna. Det finns även tecken på att andelen ungdom-

mar som begått många brott tycks ha minskat över tid, både för pojkar och för flickor.

De flesta begår brott under en begränsad tid

Ungdomsåren är generellt den ålder då flest personer begår brott. Toppen infinner sig i åldern 15-17 år, då störst andel i en årskull begår brott. De flesta ungdomar som begår brott gör detta under en begränsad tid. Det finns dock en förhållandevis liten grupp som i tidig ålder börjar begå brott och även andra avvikande handlingar och som fortsätter med detta under ungdomsåren och in i vuxen ålder. Denna grupp begår många brott, många olika typer av brott och förhållandevis allvarliga brott. Överhuvudtaget är det inte ovanligt att ungdomar begår många typer av brott. Samtidigt finns det också tecken på olika utvecklingslinjer. De mer våldsbenägna ungdomarna tenderar i större utsträckning att börja med lindriga aggressiva beteenden, för att därefter utöva fysiskt våld och senare grövre våldshandlingar. En annan utvecklingslinje är att det inte är ovanligt att personer som återkommande begår grova stöldbrott i unga år börjat med först lindriga stöldbrott och därefter skadegörelse.

Tidiga riskfaktorer

Forskningen ger inte några entydiga svar på varför vissa ungdomar

Kort om ungdomsbrottslighet

begår brott och varför vissa av dem utvecklar en kriminell livsstil. Där emot är det möjligt att identifiera riskfaktorer, det vill säga faktorer som indikerar en ökad risk för brottslighet på kort och lång sikt. Var för sig innebär sådana indikatorer ofta små ökade risker. Men ju fler riskfaktorer en ung person har, desto större är risken för framtida kriminalitet.

Faktorer som indikerar ökad risk för framtida brottslighet är bland annat uppmärksamhetsstörningar som hyperaktivitet och impulsivitet. Ökad risk har även visat sig när det gäller unga från splittrade familjer, med föräldrar som har låg socioekonomisk status samt där den känslomässiga relationen till föräldrarna är svag, inklusive där föräldrarna har otillräcklig kännedom om vad barnen gör. Om föräldrarna lever under svåra förhållanden och till exempel missbrukar eller själva begår brott, är det tydliga indikatorer på förhöjd risk för framtida brottslighet hos barnen. Andra riskfaktorer hos unga är vantrivsel i skolan och tolerant inställning till att begå brott.

Tidiga förebyggande insatser

Ungdomars brottslighet är ett komplext fenomen som inte kan

beskrivas utifrån en enskild infallsvinkel eller förklaras utifrån en enskild teori. Därmed finns det inte heller en enskild metod som har förmåga att lösa ungdomsbrottsligheten. Det tidiga brottsförebyggande arbetet måste innehålla många olika komponenter och bedrivs på många olika nivåer i samhället. På individ- och familjenivå finns det behov av riktade åtgärder för barn och föräldrar för vilka de generella systemen inte är tillräckliga. Det kan handla om stöd och behandling av olika slag, där så kallade föräldrautbildningar är ett av flera exempel. I närsamhället behöver brottsförebyggande aspekter vägas in när sociala och fysiska miljöer och utformas. Om antalet tillfällen till brott motverkas genom brotts- och trygghets-säkring av den fysiska miljön, kan det bidra till att färre unga utsätts för brott och skaffar sig egen erfarenhet av att begå brott. Ett sätt att engagera och väva in unga i positiva verksamheter är att skapa fungerande plattformar för social integration, exempelvis ett rikt och stimulerande utbud av fritidsaktiviteter. Skolan är en annan arena där det finns behov av och möjligheter till att arbeta mot både pågående problem och framtida brottslighet. •

Källor

Ahlberg, J. (1996). Ungdomsbrottslighet. I: J. Ahlberg. (red.), *Brottsutvecklingen 1994*.

Brå (2000). *Ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm*. Brå-rapport 2000:6.

Brå (2001). *Kriminell utveckling*. Brå-rapport 2001:15.

Brå (2005). *Stöld, våld och droger bland ungdomar i årskurs nio*. Brå-rapport 2005:4.

Hvitfeldt, T., Rask, L., Andersson, B. & Hibell, B. (2004). *Skolelevers drogvvanor 2004*. Rapport nr. 84. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Estrada, F. (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Granath, S. (1998). *Våld i skolan polisanmäls men har det blivit grövre?* Apropå, 5-6: 10-12.

Junger-Tas, J. och Marshall, I. H. (1999). *The self-report methodology in crime research*. I: M. Tonry (red.), *Crime and Justice. A Review of Research*. Vol 25 (pp. 291-367). Chicago: The University of Chicago Press.

Loeber, R. (1996). *Developmental continuity, change, and pathways in male juvenile problem behaviors and delinquency*. I: Hawkins, J. D. (red.), *Delinquency and crime: Current theories*. Cambridge: Cambridge University Press.

Moffitt, T. E. (1993). *Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy*. *Psychological Review*, 100:674-701.

Moffitt, T. E., Caspi, A., Rutter, M. och Silva, P. A. (2001). *Sex differences in antisocial behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press.

Svensson, R. (2003). *Sweden*. I: Smith, P. (red.), *Violence in schools: The response in Europe* (pp. 216-231). Routledge Falmer.

brå

brottsförebyggande rådet